Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.01.2020, sp. zn. 29 Cdo 557/2018, ECLI:CZ:NS:2020:29.CDO.557.2018.1

Číslo: 87/2020

Právní věta: Má-li účastníky sporu uzavřený smír (jen) povahu dohody o částečném vzdání se nároku věřitelem a částečném uznání dluhu dlužníkem, pak pohledávka vzešlá z takového smíru není vyloučena z účinků osvobození od placení zbytku dluhů přiznaného dlužníku rozhodnutím insolvenčního soudu dle § 414 insolvenčního zákona jen proto, že k uzavření smíru a k jeho schválení soudem došlo až po uplynutí propadné lhůty určené věřiteli k přihlášení pohledávky, jež byla předmětem smíru, do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.01.2020

Spisová značka: 29 Cdo 557/2018

Číslo rozhodnutí: 87

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Narovnání, Osvobození od placení zbytku dluhů, Smír, Zánik závazku, Zastavení exekuce, Změna závazku

Předpisy: § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.
§ 414 odst. 2 IZ
§ 416 odst. 1 IZ
§ 516 obč. zák.
§ 585 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Pardubicích (dále jen „okresní soud“) usnesením ze dne 27. 2. 2017, č. j. 34 EXE 1833/2016-30, zamítl návrh povinné na zastavení exekuce, doručený soudu 2. 2. 2018.

2. Okresní soud vyšel zejména z toho, že:

[1] Exekučním titulem je smír uzavřený v řízení vedeném u okresního soudu, schválený usnesením ze dne 29. 11. 2011, č. j. 6 C 316/2007-141. V tomto řízení byl vymáhán nárok z titulu odpovědnosti zaměstnance za schodek na svěřených hodnotách. Povinná se v rámci smíru zavázala zaplatit oprávněnému částku 96 255 Kč do 30 dnů od právní moci usnesení o splnění oddlužení.
[2] V insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích pod

sp. zn. KSPA 48 INS 476/2010 byl usnesením ze dne 14. 4. 2010 zjištěn úpadek povinné, usnesením ze dne 15. 3. 2016 bylo vzato na vědomí splnění oddlužení a usnesením ze dne 25. 4. 2016 bylo povinné přiznáno osvobození od placení zbytků dluhů.

3. Na tomto základě okresní soud uzavřel, že vymáhaná pohledávka představuje pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou dle ustanovení § 169 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), pročež na ni nedopadají účinky osvobození dle ustanovení § 414 insolvenčního zákona.

4. K odvolání povinné Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích usnesením ze dne 27. 9. 2017, č. j. 27 Co 147/2017-59, potvrdil usnesení okresního soudu. Odvolací soud dospěl po přezkoumání napadeného usnesení k následujícím závěrům:

[1] Vymáhaná pohledávka není pohledávkou dle § 169 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona, neboť v tomto ustanovení uvedené pohledávky jsou pohledávkami zaměstnanců dlužníka.
[2] Pro rozhodnutí ve věci není významné, zda vymáhaná pohledávka představuje právo na náhradu škody oprávněného způsobené mu povinnou úmyslně.
[3] Významný je pouze titul, ze kterého se pohledávka uplatňuje, a to smír schválený soudem, jenž byl uzavřen až po uplynutí všech lhůt pro přihlášení pohledávek věřitelů do insolvenčního řízení povinné. Tento smír představuje z pohledu hmotného práva dohodu o narovnání, tj. právní skutečnost, na základě které zaniká původní závazek a vzniká závazek nový mezi oprávněným a povinnou [§ 585 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“)].
[4] Smír tak představuje právní skutečnost, na základě které vzniká oprávněnému pohledávka za povinnou, jež je vymáhána exekucí. Protože jde o pohledávku, kterou nemohl oprávněný přihlásit do insolvenčního řízení (smír byl schválen až po uplynutí přihlašovací lhůty), nevztahují se na ni účinky § 414 insolvenčního zákona, a není tak naplněn žádný důvod pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“).

II.
Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti usnesení odvolacího soudu podala povinná dovolání, jehož přípustnost dovozuje argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právních otázek, které dosud nebyly dovolacím soudem vyřešeny, případně při řešení kterých se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury dovolacího soudu, namítajíc, že napadené usnesení spočívá na nesprávném právním posouzení, a navrhujíc, aby Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu změnil a exekuci zastavil.

6. Dovolatelka zpochybňuje správnost právního posouzení smíru z pohledu hmotného práva (hodnoceno dle obsahu dovolání) a namítá, že smír je procesněprávním institutem, který nemůže mít hmotněprávní důsledky; i kdyby je ale měl, měl soud vyhodnotit hmotněprávní účinky smíru jako dohodu o změně splatnosti dluhu, nikoli jako dohodu o narovnání. V situaci, kdy pohledávka oprávněného vznikla před zahájením insolvenčního řízení o úpadku povinné, byť ji oprávněný do řízení nepřihlásil přihláškou, vztahují se na ni účinky § 414 insolvenčního zákona, a tudíž ji nelze nyní vymáhat.

7. Oprávněný ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout pro nepřípustnost, uvádějíc, že jelikož mu byla způsobena škoda úmyslným jednáním, za které byla povinná pravomocně shledána vinnou trestným činem zpronevěry dle § 248 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, nevztahuje se na vymáhanou pohledávku § 414 insolvenčního zákona (dle § 416 odst. 1 insolvenčního zákona).

III.
Přípustnost dovolání

8. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (ve znění účinném do 29. září 2017) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

9. Dovolání v dané věci je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v dotčených souvislostech jde o věc Nejvyšším soudem neřešenou.

IV.
Důvodnost dovolání

10. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), se ze spisu nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právní otázky vymezené dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

11. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

12. Skutkový stav věci, z nějž vyšly soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

13. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení občanského soudního řádu, zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, a insolvenčního zákona:

§ 99 (o. s. ř.)
(1) Připouští-li to povaha věci, mohou účastníci skončit řízení soudním smírem. Soud usiluje o smír mezi účastníky; při pokusu o smír předseda senátu zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu.
(2) Soud rozhodne o tom, zda smír schvaluje; neschválí jej, je-li v rozporu s právními předpisy. V takovém případě soud po právní moci usnesení pokračuje v řízení.
(3) Schválený smír má účinky pravomocného rozsudku. Rozsudkem však může soud zrušit usnesení o schválení smíru, je-li smír podle hmotného práva neplatný. Návrh lze podat do tří let od právní moci usnesení o schválení smíru.

§ 585 (obč. zák.)
(1) Dohodou o narovnání mohou účastníci upravit práva mezi nimi sporná nebo pochybná. Dohoda, kterou mají být mezi účastníky upravena veškerá práva, netýká se práv, na něž účastník nemohl pomýšlet.
(2) Byl-li dosavadní závazek zřízen písemnou formou, musí být dohoda o narovnání uzavřena písemně; totéž platí, týká-li se dohoda promlčeného závazku.
(3) Dosavadní závazek je nahrazen závazkem, který vyplývá z narovnání.

§ 414 (insolvenčního zákona)
(1) Jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Učiní tak jen na návrh dlužníka.
(2) Osvobození podle odstavce 1 se vztahuje také na věřitele, k jejichž pohledávkám se v

insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit.
(3) Osvobození podle odstavců 1 a 2 se vztahuje i na ručitele a jiné osoby, které měly vůči dlužníku pro tyto pohledávky právo postihu.
(4) Při osvobození dlužníka podle odstavce 1 zůstává zajištěnému věřiteli, který po schválení oddlužení nepožádal o zpeněžení majetku sloužícího k zajištění pohledávky, zachováno právo domáhat se uspokojení pohledávky z výtěžku zpeněžení tohoto majetku; pohledávek, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170), se může takto domáhat jen za dobu od skončení insolvenčního řízení.

§ 416 (insolvenčního zákona)
(1) Osvobození podle § 414 a 415 se nedotýká peněžitého trestu nebo jiné majetkové sankce, která byla dlužníku uložena v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, a dále pohledávek na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti.
(…)

14. Ve výše citované podobě (pro věc rozhodné) platila ustanovení § 99 o. s. ř. a § 585 obč. zák. v době schválení smíru (29. 11. 2011). Ustanovení insolvenčního zákona v citované podobě (pro věc rozhodné) platila v době, kdy insolvenční soud přiznal dlužnici osvobození od placení zbytku dluhů (25. 4. 2016).

15. Obsahem přípustného smíru je dohoda, kterou se upravují hmotněprávní vztahy, jež jsou předmětem řízení; nelze vyloučit, aby byly upraveny i jiné vztahy, než ty, které jsou vymezeny předmětem řízení, neboť je tu podmínkou přípustnosti smíru, aby povaha věci uzavření smíru připouštěla. Jestliže smír svým obsahem upravuje vztahy nad rámec dosavadního předmětu řízení, jde o smír přípustný, neboť tu jde o dispozici návrhem a schválením smíru připouští soud i tuto dispozici. Smír jako dohoda účastníků, u níž se předpokládá existence nejistých, neurčitých nebo sporných práv, je narovnáním, popřípadě dohodou o vzdání se práva. Smír může svým obsahem překročit rámec předmětu řízení; vždy však z něho musí být patrno, jak byly vypořádány nároky, které byly předmětem řízení. K tomu srov. stanovisko občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR z 11. 11. 1986, Cpj 44/86, uveřejněné pod číslem 16/1987 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 16/1987“). Ze závěrů obsažených v R 16/1987 rozhodovací praxe soudů i nadále vychází (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2015, sp. zn. 29 Cdo 1962/2013, uveřejněný pod číslem 22/2016 Sb. rozh. obč., a rozhodnutí tam citovaná).

16. K závěrům procesní doktríny ohledně povahy smíru se Nejvyšší soud přihlásil v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4406/2009, shrnuv, že schválený smír je způsobem skončení řízení (mimo rozhodnutí soudu o věci, tj. vedle rozsudku, usnesení, platebního rozkazu, směnečného či šekového platebního rozkazu). Hmotněprávním podkladem soudního smíru může být jakákoliv dohoda účastníků, která má význam pro jeho uzavření; nejčastěji to bývá narovnání, privativní novace, započtení nebo vzdání se práva nebo dluhu. Lze jej uzavřít o celém předmětu řízení, o jeho části nebo jen o jeho základu, tedy všude tam, kde by jinak mohl být vydán částečný nebo mezitímní rozsudek.

17. Narovnání (transactio) je pak dohoda účastníků závazkového právního vztahu, kterou účastníci odstraňují spornost nebo pochybnost vzájemných práv a povinností tím, že je ruší a nahrazují je novými. Dosavadní závazek tak zaniká a je nahrazen závazkem novým, který vyplývá z narovnání. Dohoda o narovnání je samostatným zavazovacím důvodem – právním důvodem vzniku závazku. Po uzavření dohody o narovnání se již věřitel nemůže domáhat plnění z původního závazku, nýbrž jen plnění z nového závazku z dohody o narovnání. Narovnání má řadu shodných rysů s privativní novací, neboť i její podstatou je, že dohodou zaniká dosavadní závazek a nahrazuje se jiným (§ 570 odst. 1 obč. zák.). Předpokladem narovnání je však spornost či pochybnost, kterou strany mají

ohledně závazku, a dohodou o narovnání lze upravit vzájemná práva a povinnosti v mnohem širším rozsahu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2725/2008, uveřejněný pod číslem 59/2011 Sb. rozh. obč.).

18. Z výše uvedeného plyne, že pro výsledek dovolacího řízení je určující především posouzení hmotněprávní povahy smíru uzavřeného účastníky řízení v roce 2011.

19. V dané věci není ve skutkové rovině pochyb o tom, že spor, z nějž vzešel exekuční titul, měl původ v trestním řízení ukončeném trestním příkazem okresního soudu ze dne 16. 3. 2007, č. j. 1 T 35/2007-842, který nabyl právní moci dne 28. 4. 2007. Tímto trestním příkazem uznal okresní soud povinnou vinnou ze spáchání trestného činu zpronevěry (jde o trestný čin vyžadující zavinění ve formě úmyslu), kterým způsobila škodu v celkové výši 247 354,70 Kč. K náhradě škody ve výši 54 844 Kč oprávněnému byla povinná zavázána trestním příkazem. Se zbytkem svého nároku (192 510,70 Kč) byl oprávněný odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, zahájené posléze u okresního soudu pod sp. zn. 6 C 316/2007. Tam uzavřený smír vzešel z dohody účastníku řízení při jednání konaném dne 29. 11. 2011, podle které se povinná se zavázala zaplatit polovinu žalované částky (96 225, 70 Kč). Ve zbývajícím rozsahu druhé vzal oprávněný žalobu zpět. Následně bylo řízení v rozsahu částečného zpětvzetí zastaveno, ve zbytku předmětu řízení byl schválen smír.

20. Za těchto okolností není důvodu považovat uzavřený smír za narovnání, neboť jde o částečné vzdání se nároku ze strany oprávněného a částečné uznání dluhu povinnou.

21. Vymáhaná pohledávka 96 225, 70 Kč je tedy pohledávkou vzniklou před rozhodnutím o úpadku, která měla být oprávněným přihlášena do insolvenčního řízení dlužnice a na kterou by obecně dopadaly účinky přiznaného osvobození od placení zbytku dluhů (ustanovení § 414 odst. 2 insolvenčního zákona).

22. Jinak (obecně) řečeno, má-li účastníky sporu uzavřený smír (jen) povahu dohody o částečném vzdání se nároku věřitelem a částečném uznání dluhu dlužníkem, pak pohledávka vzešlá z takového smíru není vyloučena z účinků osvobození od placení zbytku dluhů přiznaného dlužníku rozhodnutím insolvenčního soudu dle § 414 insolvenčního zákona jen proto, že k uzavření smíru a k jeho schválení soudem došlo až po uplynutí propadné lhůty určené věřiteli k přihlášení pohledávky, jež byla předmětem smíru, do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka.

23. Protože však jde o pohledávku z titulu náhrady škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti (ustanovení § 416 odst. 1 insolvenčního zákona), osvobození se vymáhané pohledávky nedotýká. Důvod k zastavení exekuce tedy dán není.

24. Jelikož je právní posouzení věci odvolacím soudem ve výsledku správné, Nejvyšší soud aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) dovolání zamítl [§ 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř.]. O náhradě nákladů dovolacího řízení se rozhoduje ve zvláštním režimu [§ 87 a násl. zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů].